

Література

1. Бауман З. От пиллигрима к туристу, или краткая история идентичности [Електронний ресурс] / З. Бауман. – Режим доступу : <http://www.urban-club.ru/?p=54>
2. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах / Э. Гидденс. – СПб. : Питер, 2004. – 208 с.
3. Емельянова О. В. Кризис в созависимых отношениях / О. В. Емельянова. – СПб. : Речь, 2004. – 368 с.
4. Москаленко В. Д. Зависимость: семейная болезнь / В. Д. Москаленко. – М. : Персе, 2009. – 352 с.
5. Норвуд Р. Женщины, которые любят слишком сильно [Електронний ресурс] / Р. Норвуд. – Режим доступу : http://www.koob.ru/norwood_robin/jenshini_silno_lubyat.
6. Розенова М. И. Нарушения личностной целостности в случаях аддиктивно-нарциссической патологии и их проявления в отношениях любви / М. И. Розенова // Мир психологии. – 2004. – № 5. – С. 239–251.
7. Робин Ж.-М. Быть в присутствии Другого: этюды по психотерапии / Ж.-М. Робин. – М. : Ин-т общегуманит. исследований, 2008. – 389 с.
8. Титаренко Т. М. Соціально-психологічні практики життєконструювання особистості / Т. М. Титаренко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир, 2011. – Т. II. Психологічна герменевтика. – Вип. 7. – С. 15–23.
9. Черемных Е. Нарративная идентичность в пространстве диалога [Електронний ресурс] / Е. Черемных. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpip/2/2010_6/st5.pdf.
10. Чернобровкина В. А. Понимание и интерпретация человеком личного опыта свободы и зависимости. [Електронний ресурс] / В. А. Чернобровкина. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpip/2/2011_7/st13.pdf.

© Гавриленко Я. А.

Ю. А. Чаусова

РОЛЬОВІ НАСТАНОВЛЕННЯ ПОДРУЖЖЯ В СІМЕЙНОМУ ЖИТТЄКОНСТРУЮВАННІ

Встановлено, що основні відмінності в рольових настановленнях між цивільним та офіційним типами шлюбу спостерігаються у сферах інтимно-сексуальних стосунків, господарчо-побутових справ, батьківсько-виховних питань та особистісної ідентифікації з партнером. Визначено, що члени подружжя в офіційному шлюбі більш упевнено й відповідально будують сімейні стосунки, але при цьому знижується рівень довіри. З'ясовано, що сімейне життєконструювання в цивільних парах відрізняється щирістю і взаєморозумінням, проте не вистачає реального бачення життя.

Ключові слова: ролі встановлення, подружні стосунки, життєконструювання, цивільний шлюб, офіційний шлюб.

Установлено, что основные отличия в ролевых установках между гражданским и официальным типами брака наблюдаются в сферах интимно-сексуальных отношений, хозяйственно-бытовых дел, родительско-воспитательных вопросов и личностной идентификации с партнером. Определено, что супруги в официальном браке более уверенно и ответственно строят семейные отношения, но при этом снижается уровень доверия. Выяснено, что семейное жизнеконструирование в гражданских парах отличается искренностью и взаимопониманием, однако не хватает реального видения жизни.

Ключевые слова: ролевые установки, супружеские отношения, жизнеконструирование, гражданский брак, официальный брак.

The main differences in role installations between civil and official types of marriage occur in the areas of intimate sexual relations, domestic affairs, parent and educational issues and personal identification with the partner are found. The married couples build family relationships more confident and responsible, but the level of trust reduces are determined. The family's life - construction of civil couples differs with sincerity and understanding, but it has the lack of life's real vision are found.

Key words: role installations, marital relations, life-construction, civil type of marriage, official type of marriage.

Проблема. Прийнявши рішення бути разом, подружжя починає настійно працювати над розвитком своїх стосунків – поглибленням взаєморозуміння, прийняття та підтримки одне одного. При цьому особливе значення мають їхні дошлюбні уявлення про сімейне життя, адже саме вони позначаються на процесі конструювання подружніх взаємин. Важливою складовою таких уявлень є ролі встановлення чоловіка і жінки.

Мета статті: аналіз значення ролевих встановлень подружжя в конструюванні сімейного життя.

Останнім часом процес розвитку шлюбу досяг рівня, коли його стабільність визначають перш за все особистісні риси чоловіка і жінки [3]. Тобто ефективність шлюбних стосунків залежить передусім від індивідуальних особливостей членів подружжя.

Серед чинників, що впливають на вибір шлюбного партнера [2], розглядають дошлюбні уявлення про сімейне життя, у тому числі ролі в очікування та домагання подружжя [5], котрі позначаються як на обранні майбутніх чоловіка або жінки, так і на подружньому взаєморозумінні [4]. Центральним компонентом таких уявлень, згідно з Л. С. Алексеевою, є очікування і вимоги потрібного й бажаного, які

виникають щодо майбутньої взаємодії у шлюбі [1]. Згодом, під впливом життєвих ситуацій та особливостей сімейних стосунків, ці уявлення змінюються, коригуються, доповнюються новими змістовними елементами.

Для дослідження рольових настановлень ми скористалися методикою “Рольові очікування та домагання в шлюбі” О. М. Волкової. Очікувалося, що в результаті застосування методики вдасться визначити вплив рольової сфери членів подружжя на процес життєконструювання в сім’ї. Зокрема, передбачалося, що чим нижчий ступінь узгодженості рольових настановлень шлюбних партнерів, чим більше в них жорсткості й неваріативності, тим більш скуто і шаблонно відбуватиметься процес побудови подружніх стосунків.

У пілотному дослідженні взяли участь 9 пар віком від 21 до 39 років, з яких 4 перебували в цивільному шлюбі і 5 – в офіційному (період подружнього життя – від 1 до 5 років). Бали підраховувалися за сімома основними шкалами, більшість із яких містила по дві підшкали – очікування і домагання. Зауважимо, що через невелику вибірку ми можемо говорити радше про тенденції, які потребують подальшого більш глибокого та детального вивчення.

Отже, *перша шкала* – значущості сексуальних стосунків подружжя – визначає, яку роль у взаєминах вони відіграють, чи залежить загальне благополуччя в шлюбі від налагодженості інтимної сфери партнерів (табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь узгодженості настановлень подружжя в інтимно-сексуальній сфері (у %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб	Цивільний шлюб
Є (+)	–	–
Немає (–)	100	100

І в цивільному, і в офіційному шлюбі настановлення в інтимно-сексуальній сфері можна розглядати як цілком узгоджені. На початку спільного життя це цілком зрозуміло, адже йдеться про період романтичних залицянь, пізнання партнера, нових відкриттів у стосунках, зокрема сексуальних, коли пара шукає, випробовує, вільно використовує різноманітні способи інтимної взаємодії, обирає серед них найкращі, найзручніші для обох.

Високі відсотки говорять і про сумісність чоловіка й жінки в сексуальній сфері, що сприяє побудові стабільних, гармонійних взаємин. Очевидно, члени подружжя вважають сексуальну гармонію важливою

умовою існування щасливої сім'ї, і їхнє ставлення до коханої людини значною мірою залежить від її оцінки як сексуального партнера (“загалом це правильно, що сексуальні стосунки – головне у взаєминах чоловіка і жінки”, “я цілком згоден, що щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії партнерів” тощо). Досліджувані пари, що мешкають разом щонайменше рік, уже відчули, наскільки їм легко та комфортно одне з одним в інтимних стосунках, і їхнє бажання бути разом від цього тільки зміцнилося. А отже, подружжя і в цивільному, і в офіційному шлюбі легко, із взаємною зацікавленістю будують інтимні стосунки, підкріплюючи їх романтичними подіями.

Друга шкала відображає настановлення чоловіка (дружини) на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером (табл. 2). Члени подружжя від початку очікують, що в них буде багато спільних інтересів, потреб, способів проведення вільного часу (вони стануть начебто єдиним цілим, непорушною “конструкцією”, у якій одне бачення життя на двох). Такі уявлення характерні для подружжя здебільшого на початкових етапах взаємин.

Таблиця 2

Ступінь узгодженості настановлень подружжя у сфері особистісної ідентифікації з партнером (у %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб	Цивільний шлюб
Є (+)	40	–
Немає (–)	60	100

Майже половина подружніх пар в офіційному шлюбі визнає наявність конфлікту неузгоджених настановлень щодо особистісної ідентифікації з партнером. Такі члени подружжя більш автономні, упевнені в завтрашньому дні, самодостатні через документальне оформлення стосунків. Вони враховують інтереси свого партнера, але при цьому не завжди згодні поступатися власними вподобаннями (“я не зовсім згоден, що головне в шлюбі – це наявність спільних інтересів у чоловіка і жінки”, “партнер не є перш за все моїм другом, з яким можна поговорити про свої справи”). Тому життєконструювання у пар в офіційному шлюбі відбувається більш упевнено, відкрито і сповнене взаємоповаги.

Члени подружжя з цивільним статусом взаємин зазвичай переживають прихований страх втрати партнера, завершення стосунків, оскільки не вистачає впевненості у їхній тривалості. У таких парах ретельно враховуються інтереси та бажання обох партнерів, інколи навіть не з власної волі. Подружжя в цивільному шлюбі відповідально підходять до

питання побудови стосунків, розуміючи, що тільки разом зможуть досягти певних успіхів у спільному житті, і тому важливу роль відіграє думка кожного з партнерів (“чоловік – це друг, який поділяє мої інтереси, ідеї, захоплення”). Через це такі пари будують стосунки в атмосфері максимального взаєморозуміння, врахування думки партнера, великої відповідальності.

Третя шкала дає змогу оцінити настановлення членів подружжя на реалізацію господарчо-побутових функцій (табл. 3). За підшкалою “рольові очікування” можна визначити, чи очікують партнери один від одного активної участі у вирішенні побутових питань. Інша підшкала, “рольові домагання”, відображає настановлення чоловіка і жінки на власну активність у веденні домашнього господарства.

Таблиця 3

**Ступінь узгодженості настановлень подружжя
в господарчо-побутовій сфері (у %)**

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб		Цивільний шлюб	
	рольові очікування	рольові домагання	рольові очікування	рольові домагання
Є (+)	40	–	50	50
Немає (-)	60	100	50	50

У цивільному шлюбі неузгодженість господарчо-побутових настановлень подружжя спостерігається і в рольових очікуваннях, і в рольових домаганнях. Справа в тім, що спільний побут – це загалом дуже важлива і водночас важка й одноманітна праця. Протягом початкового періоду спільного проживання чоловік і жінка сприймають повсякденну рутину як тимчасове явище, яке можна подолати спільними зусиллями, теплом почуттів та спалахами пристрасті. Згодом під впливом буденних ситуацій таке бачення змінюється і на перший план виходять питання “хто повинен був винести сміття?”, “де подівся останній шматок хліба?” або “чому посуд і досі брудний?”. Стосунки стають більш напруженими, зникають колишні легкість і відкритість. Отож чоловік очікує від партнерки, яка ще не є дружиною, сумлінного виконання повсякденних обов’язків (“загалом це правильно, що найголовніша турбота дружини – щоб у сім’ї всі були нагодовані і доглянуті” і т. ін.). А проте жінка ще не готова брати на себе таку кількість зобов’язань; вона очікує, що й партнер виконуватиме певну їх частину (“загалом це правильно, що чоловік повинен займатися домашнім господарством нарівні з дружиною”, “я повністю згодна, що чоловік повинен уміти обслуговувати себе, а не чекати, що дружина потурбується про нього”). Але в реальних ситуаціях часто виявляється все навпа-

ки: підтримки від чоловіка замало, а обов'язків у жінки з кожним днем стає все більше. На цьому етапі стосунки нерідко припиняються, і тому так важливо намагатися спокійно і цілеспрямовано подолати цей бар'єр. Як бачимо, у процесі конструювання сімейного життя в цивільному шлюбі романтичні уявлення дещо заважають реальному баченню ситуацій, членам подружжя бракує розуміння важливості побутових питань.

Що стосується офіційного шлюбу, то тут наявний конфлікт лише у сфері рольових очікувань. Як і в цивільних стосунках, офіційно розписані пари також багато очікують від партнера, особливо на початкових етапах спільного життя. Їм здається, що штамп у паспорті – це “чарівний” інструмент, який мотивує чоловіка або жінку до виконання певних обов'язків. За результатами підшкали “рольові домагання” конфлікту не виявлено. Відчуваючи відповідальність одне за одного і за стосунки в цілому, шлюбні партнери добровільно беруть участь у вирішенні господарчо-побутових питань (“я завжди знаю, що треба купити для моєї сім'ї”, “я цілком згоден з тим, що повинен займатися домашніми справами” і т. ін.). Тобто в офіційних стосунках життєконструювання відбувається більш осмислено, відповідально, упевнено завдяки їх документальному оформленню.

Четверта шкала дає можливість судити про ставлення шлюбного партнера до батьківських функцій та обов'язків (табл. 4). Підшкала “рольові очікування” показує вираженість настановлення члена подружжя на активну батьківську позицію шлюбного партнера. Друга підшкала – “рольові домагання” – відображає орієнтацію шлюбного партнера на власні обов'язки, що стосуються виховання дітей. Цікаво, що в офіційному шлюбі зазначені тенденції загострюються, стають більш вираженими порівняно з цивільним. Тобто якщо в цивільних стосунках конфлікт щодо рольових очікувань не виявляється, то в офіційних така неузгодженість уже має місце.

Таблиця 4

Ступінь узгодженості настановлень подружжя в батьківсько-виховній сфері (у %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб		Цивільний шлюб	
	рольові очікування	рольові домагання	рольові очікування	рольові домагання
Є (+)	20	60	–	25
Немає (-)	80	40	100	75

Отже, у парах із цивільним статусом стосунків рольові очікування щодо батьківських обов'язків цілком узгоджені. Очевидно, це

пов'язано з тим, що в цивільному шлюбі зазвичай дітей ще немає, тому їй не виникають ситуації, пов'язані з їх вихованням. Такі подружжя щиро вірять, що впораються з “дитячими” труднощами, цілком упевнені в шлюбному партнері (“загалом це правильно, що чоловік повинен займатися дітьми нарівні з дружиною”, “мені б хотілося, щоб моя дружина любила дітей і була для них гарною матір'ю”, “я цілком згодна, що чоловіка треба оцінювати по тому, чи хороший він батько для своїх дітей” тощо). Бачення майбутніх дітей дещо ідеалізоване, а всі побутові моменти відсуваються на другий план. Можна припустити, що цивільні пари будують спільне життя хоч і не зовсім впевнено та реалістично, однак позитивно, з великими надіями на майбутнє.

В офіційному шлюбі конфлікт рольових очікувань подружжя в батьківсько-виховній сфері вже проявляється – діти є або плануються найближчим часом, тому відповідні труднощі починають непокоїти шлюбних партнерів. Вони очікують одне від одного значної участі у виховному процесі (“для мене головне в жінці, щоб вона була гарною матір'ю для моїх дітей”, “я дуже хотіла б, щоб мій чоловік любив дітей” і т. ін.). І все ж більшість пар задоволені одне одним у батьківській сфері, намагаються разом долати всі труднощі й суперечки і виховувати здорову особистість.

Конфлікт у рольових домаганнях пар із цивільним статусом шлюбу можна пояснити їхньою невпевненістю, коли йдеться про сумлінне виконання батьківських обов'язків (“це не зовсім так, що я не боюся труднощів, пов'язаних із народженням та вихованням дитини” і т. п.). Однак, як бачимо, переважна більшість пар у цивільному шлюбі не бачить, власне, такого конфлікту, а отже, вони готові стати батьками і з нетерпінням чекають відповідного часу.

В офіційному шлюбі виявлено значну неузгодженість у батьківсько-виховних домаганнях партнерів. Через труднощі, які виникають у виховному процесі, особливо страждають члени подружжя, які цілими днями мусять бути дома з дитиною (зазвичай це жінки). Вони не можуть упоратися з усіма проблемами, і все частіше виникають думки про те, що вони погані батьки (“я не впевнена, що люблю дітей і із задоволенням доглядаю за ними” тощо). Отже, хоча життєконструювання в офіційному шлюбі і сповнене труднощів та суперечок, однак більшість пар намагаються долати їх і будувати гармонійні стосунки. Часом, проте, з'являються розчарування й втома, і тоді процес побудови спільного життя гальмується, тьмяніє, втрачає насиченість.

П'ята шкала відображає настановленість членів подружжя на значущість зовнішньої соціальної активності для стабільності шлюбно-сімейних стосунків (табл. 5). Перша підшкала “рольові очікування” вимірює ступінь орієнтації чоловіка або жінки на серйозні професійні інтереси партнера. Друга підшкала “рольові домагання” показує вираженість власних професійних потреб членів подружжя.

Таблиця 5

Ступінь узгодженості настановлень подружжя у сфері соціальної активності (у %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб		Цивільний шлюб	
	рольові очікування	рольові домагання	рольові очікування	рольові домагання
Є (+)	20	–	–	25
Немає (–)	80	100	100	75

У цивільному шлюбі рольові очікування подружжя цілком узгоджені, оскільки в таких сім'ях не так гостро ставиться проблема забезпечення матеріального добробуту. Фінансові питання вирішуються радше за домовленістю, ніж через зобов'язання. А проте рольові домагання перебувають у певному конфлікті. Оскільки цивільний шлюб не передбачає офіційного оформлення стосунків, то партнери почуваються більш-менш вільно, прагнуть до самореалізації, часом навіть забуваючи про сім'ю. Вони ще не усвідомлюють себе як одружених чоловіка і жінку, тому відповідальність за сім'ю для них також неактуальна (“я прагну посісти своє місце в житті” тощо). Саме тому подружжя в цивільному шлюбі конструюють сімейні стосунки вільно, невимушено, без обмежень, не забуваючи при цьому про власне, особисте життя, плани, мрії.

В офіційному шлюбі ситуація протилежна: у рольових очікуваннях подружжя щодо соціальної активності спостерігається конфлікт, проте рольові домагання узгоджені повністю. Враховуючи те, що в офіційних стосунках сім'я та повсякденні побутові питання стоять на першому плані, члени подружжя вимушені зважати передусім на спільні інтереси та цілі, а вже потім – на власні (“я не можу сказати впевнено, що пишаюся, коли мені доручають відповідальну роботу” та ін.).

У зоні рольових очікувань ми бачимо неузгодження в настановленнях подружжя. Зазвичай жінка чекає від чоловіка активності в забезпеченні сім'ї, підтриманні її належного матеріального становища, внеску у виховання дітей (“я повністю згодна, що для мене важливо, як оцінюють на роботі ділові та професійні якості мого чоловіка” тощо). Тоб-

то життєконструювання в офіційних стосунках зосереджено лише на спільних цілях і планах, тому в такому процесі втрачаються особисті думки чоловіка і дружини, їхні власні прагнення.

Наступна, *шоста, шкала* показує настановлення чоловіка (дружини) щодо значущості емоційно-психотерапевтичної функції (табл. 6). В її межах аналізується, наскільки для членів подружжя важлива моральна підтримка одне одного. Підшкала “рольові очікування” вимірює ступінь орієнтованості шлюбного партнера на те, що інший виявлятиме ініціативу щодо покращення психологічного клімату в сім’ї. У “рольових домаганнях” розглядається прагнення чоловіка або жінки бути сімейним “психотерапевтом”, дбати про емоційний стан членів сім’ї.

Таблиця 6

Ступінь узгодженості настановлень подружжя в емоційно-психотерапевтичній сфері (y %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб		Цивільний шлюб	
	рольові очікування	рольові домагання	рольові очікування	рольові домагання
Є (+)	–	60	–	–
Немає (–)	100	40	100	100

Неочікуваним для нас стало те, що не було виявлено конфліктів в емоційно-психотерапевтичній сфері між членами цивільного подружжя, хоча спочатку здавалося, що вони тільки намагаються пристосуватися одне до одного, вчать довіряти. Але в даному випадку можна говорити про неабияку духовну близькість партнерів у цивільному шлюбі (“узагалі-то правильно, що чоловік – це перш за все друг, який уважний та дбайливий до моїх переживань, настрою, стану” і т. ін.). Оскільки партнери в цивільному шлюбі завжди мають побоювання щодо його міцності і тривалості, вони намагаються розвивати стосунки за рахунок розуміння і прийняття. Саме тому процес сімейного життєконструювання в цивільних стосунках розгортається в атмосфері довіри та підтримки одне одного.

Коли ж шлюб офіційно закріплюється, у кожного з членів подружжя звужується коло спілкування. Залишається все менше людей, з ким можна було б поділитися найпотаємнішим. Тому жінки, які звичайно “сидять” удома з дітьми, так прагнуть обговорювати труднощі з партнером. А проте чоловіки повертаються з роботи втомлені й заклопотані, і їм важко вислуховувати ще й проблеми дружини (“це не зовсім так, що я завжди щиро і співчутливо втішаю людей, які потребують цього” і т. ін.). На цьому ґрунті виникає безліч претензій та конф-

ліктів. Саме тому в офіційному шлюбі рівень довіри нижчий, а сімейне життя помітно більше сповнене суперечок та взаємних образ, певних непорозумінь між чоловіком і жінкою.

Сьома шкала відображає настановлення шлюбних партнерів на значущість зовнішнього вигляду. У межах підшкали “рольові очікування” аналізується бажання членів подружжя мати зовнішньо привабливого партнера. Тут слід зазначити, що в більшості пар стосунки починалися саме з оцінки цієї привабливості. Інша підшкала, “рольові домагання”, відображає настановлення на власне прагнення модно і красиво вдягатися.

Таблиця 7

Ступінь узгодженості настановлень подружжя у сфері зовнішньої привабливості (у %)

Наявність конфлікту	Офіційний шлюб		Цивільний шлюб	
	рольові очікування	рольові домагання	рольові очікування	рольові домагання
Є (+)	20	20	–	–
Немає (–)	80	80	100	100

Зафіксовано цілковиту узгодженість настановлень щодо зовнішньої привабливості в парах із цивільним статусом стосунків. Члени подружжя ретельно дбають про зовнішній вигляд, намагаються підтримувати атмосферу краси і романтики. Кожен із них достатньо турбується про власну зовнішність, тому їхні очікування одне щодо одного повністю виправдовуються (“узагалі-то я згоден, що ціную жінок, які вміють красиво вдягатися”, “я люблю гарний одяг, носу прикраси, використовую косметику” і т. ін.). А отже, можна припустити, що цивільні пари будують спільне життя ретельніше, дбайливіше, більшою мірою орієнтуючись на думку свого партнера.

У випадку документально оформлених стосунків рольовий конфлікт простежується і в очікуваннях, і в домаганнях. Справа в тім, що часто після офіційного оформлення шлюбу партнери перестають як належить дбати про власний зовнішній вигляд, оскільки вважають, що мета досягнута – віднині кохана людина завжди буде поруч, тому тепер можна не турбуватися про зовнішність (“я не згоден, що прискіплю ставлюся до крою костюма, фасону сорочки, кольору краватки” тощо).

Висновки. Найбільші відмінності між офіційним та цивільним типами шлюбу спостерігаються у сферах інтимно-сексуальних стосунків, господарчо-побутових справ, батьківсько-виховних питань та особистісної ідентифікації з партнером. Відповідно сімейне життєконст-

руювання також відбувається з урахуванням вищезазначених особливостей.

Члени подружжя в офіційному шлюбі більш упевнено, осмислено та відповідально будують сімейні стосунки, зосереджуючись на вирішенні повсякденних питань, спільному побуті. При такому способі побудови життя дещо страждає близькість і довіра у спілкуванні. Через велику кількість побутових труднощів може з'явитися розчарування в партнері, і тоді процес життєконструювання дещо втрачає динаміку та насиченість. Буває, що члени подружжя в офіційному шлюбі виявляють недостатньо ініціативи щодо побудови сімейних стосунків, досить пасивно спостерігаючи за цим процесом збоку, тоді життєконструювання може уповільнюватися або несподівано змінювати свій напрям.

У пар, що перебувають у цивільному шлюбі, процес побудови взаємин розгортається менш стабільно, не так упевнено і сміливо, зате партнери приділяють багато уваги одне одному, зосереджуються на взаєморозумінні та взаємній підтримці, будують стосунки ретельно і творчо. Такий тип життєконструювання відрізняється щирістю, високим рівнем довір'я, турботливим, навіть обережним ставленням одне до одного. Проте бракує реального бачення життя, відчуття відповідальності за партнера і стосунки в цілому – члени подружжя живуть радше в омріяному, ідеальному світі.

Л і т е р а т у р а

1. *Алексеева Л. С.* Представления супругов о семье в юридически значимом развитии отношений в браке : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.06 / Л. С. Алексеева. – М., 1984. – 24 с.
2. *Закус О. І.* Вплив соціально-психологічних факторів на вибір партнера для створення сім'ї / О. І. Закус // Збірник наукових праць / Ін-т психології і соціальної педагогіки Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка ; Московський гуманітарний педагогічний ін-т. – К.–М., 2010. – Вип. 3. – С. 45–54.
3. *Кутсар Д. О.* О характерах супругов в связи с некоторыми показателями атмосферы общения в конфликтной семье / Д. О. Кутсар // Психология семьи. – Самара, 2002. – С. 505–512.
4. *Терещенко М. В.* Дошлюбні уявлення про сімейне життя як чинник подружнього взаєморозуміння / М. В. Терещенко // Збірник наукових праць / Ін-т психології і соціальної педагогіки Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка. – К.–М., 2009. – Вип. 1. – С. 103–119.
5. *Хлопоніна Н. С.* Вплив ролєвих очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 / Н. С. Хлопоніна. – К., 2007. – 16 с.